

Handel kent **grenzen!**

www.milieudedefensie.nl/globalisering

Papier van woudreuzen

Akzo Nobel's plannen in Indonesië

Handel kent **grenzen!**

Inhoudsopgave

Executive summary in English

De Vieze Vijf – voorwoord over de serie	3	Relevante regelgeving	23
Samenvatting	5	- Indonesische wetgeving	
Inleiding	7	- Akzo Nobel's eigen milieubeleid	
Het concern Akzo Nobel	9	- Guiding principles of the Business Charter for Sustainable Development	
Plannen van Akzo Nobel in Indonesië	11	- OESO-richtlijnen	
Milieuproblemen door pulp- en papiersector	15	Waar voldoet Akzo Nobel niet aan de regelgeving?	27
Sociale problemen door pulp- en papiersector	17	Wat wil Milieudefensie?	31
Verwachte milieuproblemen door nieuwe pulpfabriek van United Fiber System Ltd.	19	Executive summary	33
		Literatuur	34
		Noten	35

Handel kent **grenzen!**

De Vieze Vijf

De Vieze Vijf – voorwoord over deze serie

3

Voor u ligt het tweede deel van een vijfdelige serie van Milieudefensie, getiteld *De Vieze Vijf*. De *Vieze Vijf* gaat over grote Nederlandse bedrijven die betrokken zijn bij milieuproblemen in het buitenland of die voornemens zijn in een project te stappen dat tot milieuschade zal leiden. Elk van die bedrijven zegt zich aan de regels te houden en de meeste zullen u vertellen dat ze tegenwoordig ook een eigen milieu- en sociaal beleid hebben.

Waar het om draait, is de vraag hoe deze bedrijven zich in de dagelijkse praktijk gedragen. Ondernemen ze maatschappelijk verantwoord? Houden ze zich echt aan de wetten van de landen waar ze actief zijn? Handelen ze overeenkomstig de OESO-richtlijnen¹, de ILO-verdragen² en hun eigen beleid? Of zéggen ze dat ze zich eraan houden, maar is de praktijk anders? En hoe is het met de activiteiten die niet direct onder wetten te vatten zijn? In sommige landen zijn nou eenmaal geen strikte milieunormen of worden bestaande normen niet consequent nageleefd. En in welke mate nemen Nederlandse bedrijven ook verantwoordelijkheid voor wat er bij hun toeleveranciers, hun afnemers of onderaannemers gebeurt, zogeheten ketenverantwoordelijkheid?

In *De Vieze Vijf* laat Milieudefensie zien dat grote Nederlandse bedrijven zich soms veel beter en groener voordoen dan ze zijn. Dat bedrijven vaak prachtig geformuleerd beleid hebben in hun *glossy* (milieu)jaarverslagen, maar dat ze in ontwikkelingslanden, waar de regelgeving soms minder goed is of niet wordt nage-

leefd, zorgen voor milieuvervuiling, natuurvernietiging en sociale problemen die in Nederland onacceptabel zijn. Bedrijven houden zich daarbij regelmatig niet aan nationale regelgeving en internationale verdragen. Een aantal van die bedrijven neemt het ook niet zo nauw met de arbeidsvoorwaarden voor de eigen werknemers.

Milieudefensie hoopt, door deze problemen onder de aandacht te brengen, allereerst de bedrijven onder druk te zetten om bestaande problemen op te lossen. Bedrijven dienen zich in ontwikkelingslanden net zo fatsoenlijk te gedragen als in Nederland.

Daarnaast willen we laten zien dat, om problemen in de toekomst te voorkomen, het nodig is dat er internationaal bindende regels bestaan waaraan bedrijven zich moeten houden. Te vaak maken bedrijven nu gebruik van de afwezigheid van regels of ze leven bestaande regels niet na. Lokale gemeenschappen, werknemers, de natuur en het milieu zijn hiervan de dupe. Bindende regels moeten daarentegen bescherming bieden. Burgers en belangenorganisaties moeten bovendien de mogelijkheid hebben om bedrijven aansprakelijk te stellen voor hun activiteiten. Op deze punten ligt een taak voor de Nederlandse overheid om dit in internationaal verband te bepleiten.

Paul de Clerck
Campagneleider 'Globalisering en Milieu' bij Milieudefensie

PT Riau Andalan Pulp & Paper pulp mill in Perawang, Riau, Indonesië

Samenvatting

Het Nederlandse bedrijf Akzo Nobel heeft een Memorandum of Understanding (MoU)³ afgesloten met het Singaporese bedrijf United Fiber System Limited (UFS). De overeenkomst betreft de bouw en exploitatie door Akzo Nobel van een chemische fabriek ten behoeve van een nieuwe, nog te bouwen pulpfabriek in Zuid-Kalimantan. Het totale complex is begroot op USD 1.049,8 miljoen. De bouw van de chemische fabriek kost Eka Chemicals, de productgroep van Akzo Nobel waar het hier om gaat, naar schatting USD 83,5 miljoen⁴. Dat betekent dat Akzo Nobel 8% van de totale kosten van het industriecomplex draagt.

Voor de fabricage van papier is pulphout nodig. De vraag van de pulp- en papierindustrie in Indonesië overschrijdt vele malen de aanvoer van pulphout uit plantages. Het gevolg hiervan is illegale kap van tropisch regenwoud. In de periode 1988 -1999 was slechts acht procent van het pulphout afkomstig van plantages, de overige 92% kwam uit het tropisch regenwoud⁵. De afgelopen decennia heeft de vernietiging van tropisch regenwoud in Indonesië buitenproportionele vormen aangenomen. Met het huidige tempo van ontbossing zal in Sumatra het tropisch regenwoud in 2005 verdwenen zijn en in Kalimantan in 2010. Om deze gigantische ontbossing tegen te gaan heeft de Indonesische overheid een aantal maatregelen genomen. Er geldt een moratorium op conversie van natuurlijke bossen, totdat een nieuw Nationaal Bossen Programma (National Forest Programme) is ontwikkeld. Tevens wil de overheid toe naar inkrimping en herstructurering van de houtsector, zodat vraag en aanbod beter op elkaar afgestemd worden. De geplande pulpfabriek zal negatieve effecten hebben op het milieu:

- Om het project te kunnen financieren zal al voor de pulpfabriek in bedrijf, is 48.000 hectare tropisch bos (44.219 hectare van de concessies en 3.780 hectare van een bijgevoegd gebied) worden kaalgekapt, een gebied meer dan acht keer zo groot als Nationaal Park De Hoge Veluwe. Een dergelijke kap is in strijd met het moratorium op conversie van natuurlijke bossen.
- Om de pulpfabriek te bevoorraden is UFS bezig met de aanleg van een aantal houtplantages in Zuid-Kalimantan. Nu is echter al duidelijk dat de aanvoer van pulphout uit deze plantages niet voldoende zal zijn om de fabriek op volle capaciteit te kunnen laten draaien. Er bestaat een reële kans dat 'alternatief pulphout' aangevoerd zal worden uit de resterende tropische regenwouden van Kalimantan.

Milieudefensie vindt dat onder de huidige omstandigheden Akzo Nobel haar Memorandum of Understanding direct moet opzeggen. Milieudefensie vindt dat Akzo Nobel moet afzien van deelname aan het project tenzij voldaan is aan de volgende voorwaarden:

- Het project wordt niet medegefinancierd uit kaalkap van tropisch regenwoud
- United Fiber System Ltd. kan aantonen dat het pulphout van legale en aantoonbaar duurzaam beheerde plantages afkomstig is
- Akzo Nobel neemt bij de beoordeling van het project ook de milieueffecten mee
- United Fiber System Ltd. en de bij United Fiber System Ltd. betrokken partners voldoen aan de Indonesische wetgeving en alle relevante internationale verdragen

De communicatie met Akzo Nobel

19 april 2001:

Op verzoek van Indonesische milieuorganisaties schrijft Milieudefensie op 19 april 2001 een brief naar Akzo Nobel. Daarin verzoekt Milieudefensie om informatie over de betrokkenheid van Akzo Nobel bij de nieuw te ontwikkelen pulpfabriek in Zuid-Kalimantan (Indonesië). Milieudefensie heeft dan al informatie dat Akzo Nobel een Memorandum of Understanding heeft afgesloten met United Fiber System Ltd. om een chemische fabriek te bouwen bij de geplande pulpfabriek van United Fiber System.

15 mei 2001:

Akzo Nobel antwoordt dat de rol van Akzo Nobel nog geen gestalte heeft gekregen. Pas als Akzo Nobel zelf stappen zal gaan zetten, is zij bereid onze vragen te beantwoorden.

14 aug. 2001:

Milieudefensie stuurt opnieuw een brief naar Akzo Nobel, waarin ze vraagt of er intussen meer informatie bekend is over het project. Akzo Nobel geeft geen antwoord.

19 maart 2002:

Milieudefensie stuurt nogmaals een brief met vragen over de betrokkenheid van Akzo Nobel bij de geplande pulpfabriek.

22 april 2002:

Akzo Nobel antwoordt 'slechts chemicaliën te gaan leveren' in plaats van een onderdeel van de pulpfabriek te gaan bouwen en exploiteren.

26 juni 2002:

Milieudefensie vraagt om opheldering over de rol van Akzo Nobel die, volgens een circulaire die de aandeelhouders van United

Fiber System Ltd. hebben gekregen, groter is dan wat Akzo Nobel wil doen voorkomen.

5 juli 2002:

Akzo Nobel antwoordt: "Ik heb niets toe te voegen aan datgene wat ik in mijn brief van 22 april heb geschreven. (...) Derhalve zal ik uw vragen niet meer beantwoorden totdat meer duidelijkheid is gekomen omtrent het gebeuren in Indonesië."

29 aug. 2002:

Opnieuw stuurt Milieudefensie een brief aan Akzo Nobel. Hierin benadrukt Milieudefensie de relevantie van haar vragen die tot nu toe onbeantwoord zijn gebleven. Milieudefensie licht de problemen rond de nieuwe pulpfabriek toe en vraagt Akzo Nobel zich uit het project terug te trekken.

10 september:

Akzo Nobel antwoordt: "Aan hetgeen ik in mijn brief van 5 juli heb geschreven valt niets meer toe te voegen. (...) Eventuele brieven van uw organisatie zullen niet meer beantwoord worden."

12 september 2002

Milieudefensie verzoekt Akzo Nobel telefonisch om een afspraak voor een gesprek.

Akzo Nobel weigert.

15 oktober 2002:

Opnieuw probeert Milieudefensie een gesprek te regelen met Akzo Nobel. Akzo Nobel weigert.

25 oktober 2002:

Teo Wams, directeur Milieudefensie, geeft een lezing over maatschappelijk verantwoord ondernemen. Huub Verbeeten, hoofd communicatie van Akzo Nobel, blijkt

onder de toehoorders te zijn. Hoewel Wams in zijn lezing geen bedrijven met name genoemd heeft, vermoedt Verbeeten dat enkele opmerkingen betrekking zouden kunnen hebben op Akzo Nobel, en hij spreekt Wams na de lezing aan. Verbeeten blijkt niet op de hoogte te zijn van het omstreden project en ook niet van het contact dat Milieudefensie hierover gezocht heeft met Akzo Nobel.

30 oktober 2002:

Door tussenkomst van Verbeeten ontvangt Milieudefensie een brief van Jan Svärd, algemeen directeur van Eka Chemicals (de bij het project in Indonesië betrokken dochteronderneming van Akzo Nobel). Svärd bevestigt dat de rol van Akzo Nobel groter is dan 'slechts het leveren van chemicaliën'. Op de vraag van Milieudefensie om uit het project te stappen gaat hij niet in. Wel zegt hij dat duurzaamheid voor Eka Chemicals een 'deciding factor' is.

31 oktober 2002:

Milieudefensie stuurt Akzo Nobel een brief waarin zij aantoont dat het project niet duurzaam is en vraagt nogmaals aan Akzo Nobel om uit het project te stappen.

11 november 2002:

Akzo Nobel antwoordt per email dat de duurzaamheid van het project zal worden onderzocht voordat Akzo Nobel definitief besluit tot deelname. Er wordt niet ingegaan op de punten die Milieudefensie in haar brief van 31 oktober naar voren bracht. Akzo geeft geen antwoord op de vraag van Milieudefensie uit het project te stappen.

Inleiding

Akzo Nobel is een bedrijf dat zegt zich verantwoordelijk te voelen voor zaken als gezondheid en milieu. In haar jaarverslag van 2001 verwoordt Akzo Nobel het zo: "De zorg voor gezondheid, veiligheid en milieu is een integraal deel van Akzo Nobel's ondernemingsbeleid."

Desalniettemin heeft Akzo Nobel een Memorandum of Understanding afgesloten met het Singaporese bedrijf United Fiber System Ltd. voor de bouw en exploitatie van een chemische fabriek als onderdeel van een nieuwe, geplande pulpfabriek in Indonesië. Om de pulpfabriek te financieren moet 48.000 hectare tropisch regenwoud gekapt worden. In Indonesië is een moratorium van kracht op het kaalkappen van tropisch regenwoud (conversie).

In de afgelopen anderhalf jaar bleek Akzo Nobel niet open te staan voor vragen van Milieudefensie over de geplande fabriek in Indonesië. Dat was voor Milieudefensie reden om een onderzoek te laten verrichten door de onderzoeksbureaus AidEnvironment en Profundo. De gegevens uit dit rapport zijn voor een groot deel afkomstig uit dat onderzoek.

Naar aanleiding van de nieuwe gegevens heeft Milieudefensie opnieuw en meermalen met klem aan Akzo Nobel gevraagd uit het project te stappen vanwege het niet duurzame karakter ervan. Akzo Nobel weigert hierop in te gaan. Ondanks de aantoonbare negatieve milieueffecten van dit project wijst niets erop dat Akzo Nobel het afgesloten Memorandum of Understanding wil verbreken. Akzo Nobel zegt dat het project nog niet voor een beslissing voorligt bij de Raad van Bestuur en

dat het bedrijf de milieuaspecten van het project pas dan zal beoordelen. Aangezien het Memorandum of Understanding 31 december 2002 afloopt, zal Akzo Nobel echter voor die datum haar standpunt moeten bepalen.

Ondertussen gaan de ontwikkelingen in Indonesië door. United Fiber System Ltd. gebruikt het Memorandum of Understanding met Akzo Nobel om zowel haar eigen aandeelhouders als externe financiers over te halen aan het project deel te nemen.

Deze ontwikkelingen deden Milieudefensie besluiten deze case te publiceren.

Rollen papier

Staatjes van zaailingen worden genomen voor proefnemingen in een boomkwekerij

Het concern Akzo Nobel

"We care about the environment because a healthy environment is of benefit for the whole planet, the people around us and ourselves."

tekst op website van Eka Chemicals, onderdeel van Akzo Nobel⁶

9

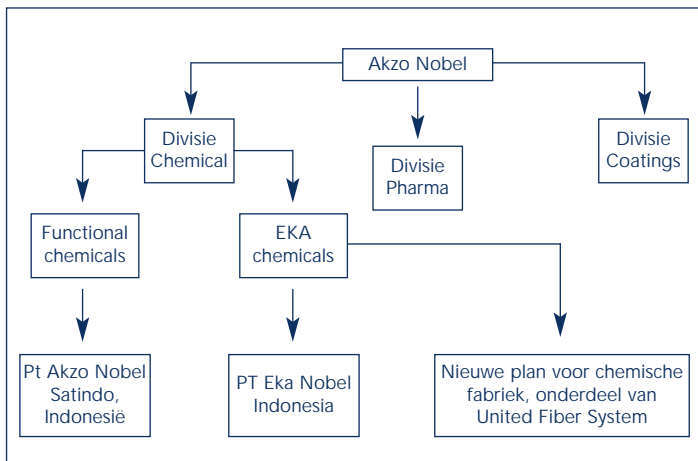
AKZO Nobel is een wereldwijd opererend Nederlands concern met vestigingen in meer dan 75 landen. Het bedrijf telt ongeveer 70 duizend medewerkers en heeft een omzet van € 14 miljard. Op de mondiale chemiemarkt is Akzo Nobel een grote speler. Het bedrijf telt 19 business units, die zijn gegroepeerd in drie productgroepen. De productgroep *Coatings* is de grootste fabrikant ter wereld van verven, lakken en beitsen voor industriële toepassingen, de transportsector, de jacht- en scheepsbouw en schildersbedrijven. De *Pharma-groep* is een belangrijke producent van humane geneesmiddelen en diergeneesmiddelen.

Akzo Nobel's productgroep *Chemicals* is één van 's werelds leidende producenten van chemische producten. Deze producten

dienen als basis- of hulpgrondstof voor diverse toepassingen in de industrie. Ze vinden onder meer hun toepassing in plastics, rubber, zeep, cosmetica, papier en glas⁷.

In Indonesië heeft Akzo Nobel momenteel twee fabrieken die toeleveren aan de pulp- en papierindustrie. Pt Akzo Nobel Satindo, behorend tot de businessunit Functional Chemicals, levert koolstofdissulfide voor de vervaardiging van viscose-rayonvezel uit houtpulp voor de textielindustrie. PT Eka Nobel (Indonesië), behorend tot the business unit Eka Chemicals, levert chemicaliën voor de papierindustrie.

De business unit Eka Chemicals heeft plannen voor een tweede fabriek. Dit rapport gaat in op deze fabriek.

Figuur 1: Schema Akzo Nobel

Een vrachtwagen met stammen

Plannen van AKZO Nobel in Indonesië

Eka Chemicals in Indonesia

Het Singaporese bedrijf United Fiber System Ltd. (UFS) heeft een nieuwe pulpfabriek gepland in Sakupung Balaut in Zuid-Kalimantan met een jaarlijkse capaciteit van 600.000 ton *bleached hardwood kraft pulp*. De pulpfabriek moet operationeel zijn in 2005.

De pulpfabriek gaat gebouwd en geëxploiteerd worden door PT Marga Buana Bumi Mulia (PT MBBM), een dochteronderneming van United Fiber System Ltd. Met dit dochterbedrijf heeft Eka Chemicals (dochter van Akzo Nobel) op 15 april 1998 een Memorandum of Understanding (MoU) getekend⁸. Dit is een overeenkomst, bindend voor beide partijen met een vastgestelde einddatum. Vanaf die einddatum kunnen beide partijen opnieuw bekijken of de overeenkomst wordt voortgezet. In een Memorandum of Understanding staan daarnaast ontbindende voorwaarden, meestal van financiële aard; voldoet één van de partijen niet aan de voorwaarden dan kan de ander het contract opzeggen. Akzo Nobel heeft in haar briefwisseling met Milieudefensie continu verwoord dat 'Akzo Nobel een optie heeft om chemicaliën aan de pulpfabriek te leveren als deze gebouwd wordt'⁹. De definitieve toestemming hiervoor moet volgens Akzo Nobel nog worden gegeven door de Raad van Bestuur van Akzo Nobel. Volgens Akzo Nobel heeft de laatste versie van het Memorandum of Understanding geldigheid tot eind 2002¹⁰. Dat wil zeggen dat Akzo Nobel eind 2002 opnieuw moet beslissen of zij de overeenkomst verlengt, aanpast of opzegt.

Uit het bedrijfsrapport van Poh Lian Holdings Ltd. (vroegere naam van United Fiber System Ltd), dat werd opgesteld voor

de aandeelhouders ter goedkeuring van het project, blijkt het Memorandum echter meer in te houden dan slechts het leveren van chemicaliën. Het zou gaan om de bouw en exploitatie van een chemische fabriek, behorende bij de pulpfabriek in Sakupung Balaut, ten behoeve van de levering van de benodigde chemicaliën: *"An integral part of the BHKP Mill comprises a co-generation power plant, a chemical plant, a water and wastewater treatment and an adjoining township (...). To this end, PT MBBM has entered into memorandum of understanding with each of SPI, Vivendi and Eka, who are well known players in their respective fields for the development of the adjoining supporting facilities"*¹¹. Pas in haar laatste brief van 30 oktober jongstleden geeft Akzo Nobel toe dat hun betrokkenheid inderdaad bestaat uit de bouw van de chemische fabriek als onderdeel van de pulpfabriek, een geheel andere rol dan 'slechts' het leveren van chemicaliën¹².

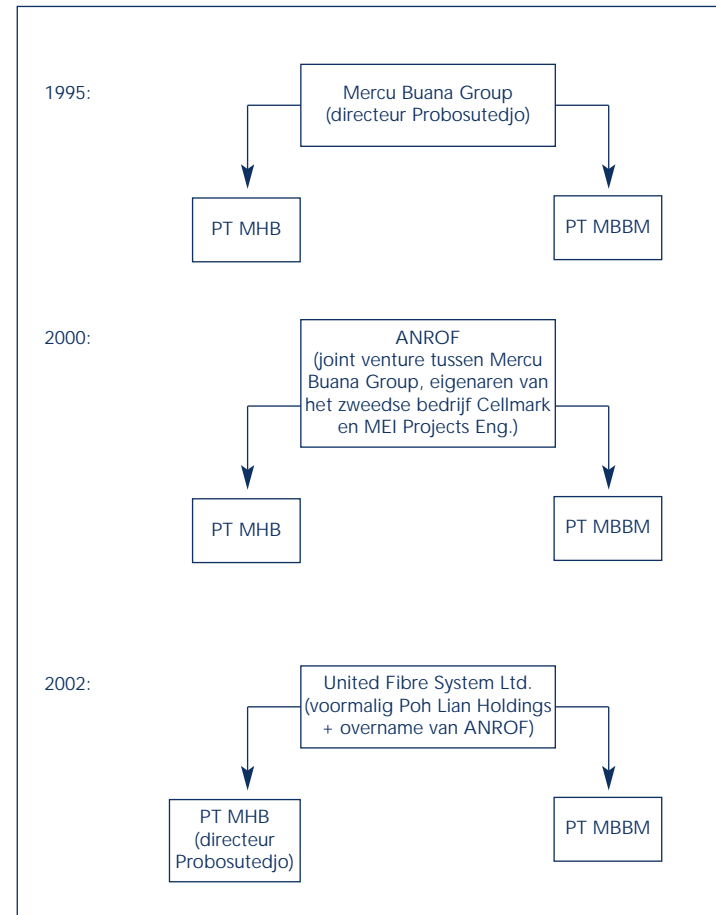
De kosten voor het hele complex zijn geraamd op USD 1.049,8 miljoen. Door de bijbehorende faciliteiten onder te brengen bij derde partijen - de chemische fabriek bij Eka Chemicals (Akzo Nobel), de water- en afvalwaterzuivering bij het Franse waterbedrijf Vivendi en de energiecentrale bij Singapore Power - wordt een belangrijk deel van de investeringskosten door derden opgebracht. In plaats van USD 1.049,8 miljoen hoeft United Fiber System Ltd. slechts USD 606,6 miljoen te financieren¹³.

De bouw van de chemische fabriek zal Eka Chemicals naar schatting USD 83,5 miljoen kosten. Akzo Nobel draagt daardoor met de bouw van de chemische fabriek bij in 8% van de totale kosten¹⁴.

Tropisch regenwoud

FOTO: WJM VERHEUGT

Figuur 2: Schema United Fiber System

De omstreden nieuwe pulpfabriek van United Fiber System Ltd.

De plannen voor de bouw van de pulpfabriek in Sakupung Balaut (Zuid-Kalimantan) zijn ontwikkeld door de Mercu Buana Group, het concern van Probosutedjo, halfbroer van ex-president Suharto. Het project werd gelanceerd in 1998.

Twee bedrijven die behoren tot de Mercu Buana Group, spelen hierbij een rol; PT Marga Buana Bumi Mulia (PT MBBM) en PT Menara Hutan Buana (PT MHB). In 1998 verkreeg PT MBBM van de Indonesische overheid de benodigde vergunningen voor de bouw van de pulpfabriek en PT MHB de benodigde plantageconcessies.

Door gebrekkige financiering liep het project echter vertraging op. Om het project van de grond te krijgen besloten een aantal bedrijven de handen ineen te slaan. In november 2000 werden PT MHB en PT MBBM ingelijfd door het Mauritiaanse bedrijf Anrof Singapore Ltd. Anrof werd een gezamenlijk onderneming van de Mercu Buana Group, meerdere eigenaren van

het Zweedse bedrijf Cellmark en het Singaporese bedrijf MEI Project Engineers.

Deze eerste wisseling van de wacht was echter niet voldoende. Om de financiering verder rond te krijgen greep men naar het middel van de reverse takeover.

Hierbij nam het onroerend goed bedrijf Poh Lian Holdings Ltd. Anrof en haar dochters over; Probosutedjo bleef directeur van PT MHB. De belangrijkste reden voor deze overname lijkt te zijn het scheppen van de mogelijkheid om de beurs op te kunnen, waardoor het project aantrekkelijker wordt voor buitenlandse investeerders. De Franse bank BNP Paribas, die advies uitbracht over deze 'reverse take over' gaf een negatief advies; de aandeelhouders van Poh Lian hebben deze stap echter positief beoordeeld. Na de overname veranderde Poh Lian haar naam in United Fiber System Ltd. Dit bedrijf wordt nu gecontroleerd door de Zweedse pulphandelaar Cellmark, die al eerder een afnamecontract

met de pulpfabriek had afgesloten¹⁵. Momenteel loopt er een juridisch onderzoek naar de gang van zaken rond de door Probosutedjo verkregen concessies. Op 5 september 2002 is de rechtszaak van start gegaan. De aanklagers beschuldigen Probosutedjo ervan dat hij als directeur van PT MHB de omvang van het concessiegebied met opzet overschat heeft om een hogere lening voor herbebossing van de Indonesische overheid te krijgen¹⁶. Pt MHB heeft volgens de aanklagers 49 miljard rupiah (USD 5,5 miljoen) te veel ontvangen van het herbebossingsfonds van de overheid. In januari 2002 trad Probosutedjo in afwachting van de rechtzaak formeel af als directeur van PT MHB. In een interview in de Indonesische krant Republica in mei 2002 wordt hij echter nog steeds beschreven als de 'principal director' van PT MHB. In dit interview deed Probosutedjo beklag over het feit dat door het onderzoek buitenlandse investeerders zich terughoudend opstellen ten aanzien van financiering van het project¹⁷.

Neusaap Borneo

FOTO: WWF/ROD WILLIAMS

Milieuproblemen door de pulp- en papiersector

Ontbossing

De ontbossing in Indonesië neemt in schrikbarend tempo toe. In de jaren tachtig van de vorige eeuw verdween gemiddeld 1 miljoen hectare bos per jaar, begin jaren negentig was dit toegenomen tot 1,7 miljoen. Sinds 1996 is de ontbossing verder toegenomen met gemiddeld 2 miljoen hectare per jaar.

Het meest bedreigd wordt het regenwoud van het Indonesisch laagland. In Sulawesi zijn bijna alle tropische bossen al verdwenen. In Sumatra zullen met de huidige ontbossingstrend de laatste bossen in 2005 zijn gekapt en in Kalimantan in 2010¹⁸.

De vraag naar pulphout voor de pulp- en papierindustrie is een belangrijke oorzaak van ontbossing. Deze industrie heeft de afgelopen tien jaar een stevige groei doorgemaakt, die ten koste is gegaan van grote gebieden tropisch regenwoud. De vraag naar pulphout door de pulp- en papiersector overschrijdt vele malen de aanvoer van pulphout uit daarvoor aangelegde plantages¹⁹. In de periode 1988 - 1999 kwam het aan de pulp- en papierindustrie geleverde pulphout voor slechts 8% van plantages; de overige 92% was afkomstig uit tropisch regenwoud²⁰.

De vraag naar hout in Indonesië is door de snelle groei van zowel de hout- als de pulp- en papierindustrie inmiddels 35 tot 40 miljoen m³ groter dan legaal kan worden aangevoerd. Het gat tussen legale aanvoer en vraag wordt opgevuld door illegale houtkap²¹.

Momenteel valt minstens 16 miljoen hectare land, waarvan een gedeelte (nog) tropisch regenwoud is, in zogenaamde HTI-con-

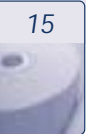
Indonesia today is a major producer of logs, sawn wood, plywood, wood pulp and paper as well as such plantation crops as palm oil, rubber and cocoa. This economic development was achieved with virtually no regard for the sustainable management of forests or the rights of local people.

The State of the Forest: Indonesia. Forest Watch Indonesia, and Washington DC: Global Forest Watch.

cessies. Dit betekent dat dit gebied bestemd is voor conversie, waarbij het bos mag worden gekapt voor aanleg van plantages²². 9 miljoen hectare hiervan is bestemd voor aanleg van houtplantages voor de pulpindustrie. De kaalkap van dit gebied is bijna voltooid. Slechts 2 miljoen hectare is echter daadwerkelijk opnieuw beplant; de overige 7 miljoen ligt braak²³. Voor bedrijven zijn HTI-concessies blijkbaar vooral interessant omdat het bos mag worden gekapt. Aan tropisch hardhout kan immers flink verdiend worden.

Uitstervende diersoorten

Met de teloorgang van het oerwoud in Indonesië dreigen talrijke diersoorten uit te sterven. Van de drie tijgersoorten die in Indonesië voorkwamen, de Balinese, de Javaanse en de Sumatraanse tijger, is alleen de Sumatraanse tijger nog in leven. Hun aantal wordt geschat op vierhonderd tot duizend exemplaren. De Sumatraanse en Javaanse neushoorn staan beide op de rode lijst van sterk bedreigde soorten van de International Union for the Conservation of Nature (IUCN). De Javaanse neushoorn is het zeldzaamste grote zoogdier ter wereld, waarvan in 1995 naar schatting nog maar 54 tot 60 exemplaren

Orang-Oetan

FOTO: WNF

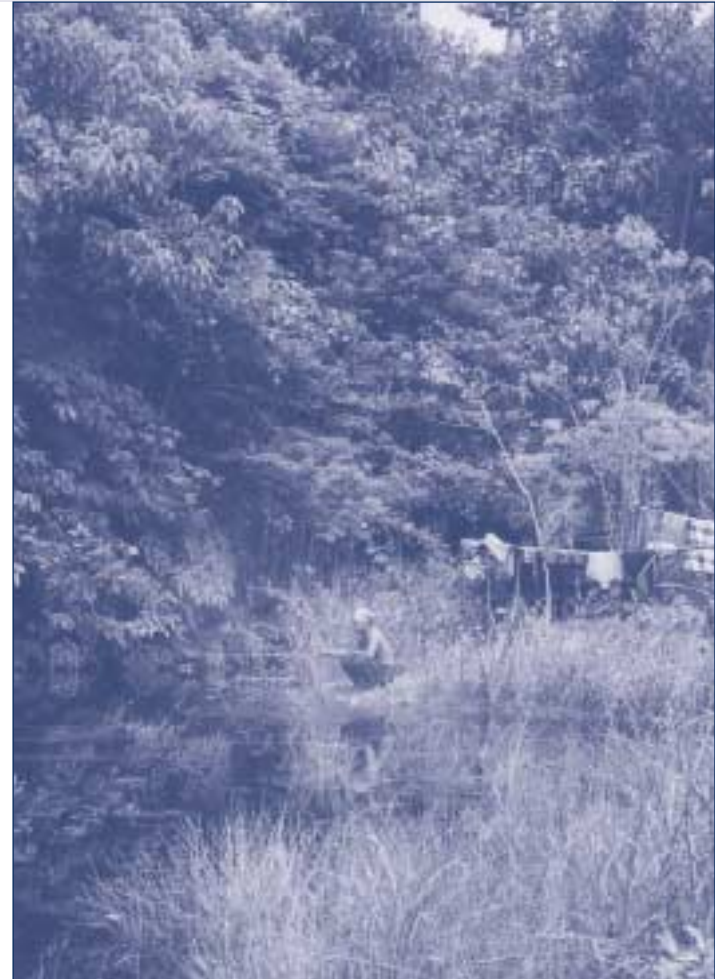
voorkwamen. Ook enkele apensoorten worden sterk bedreigd, waaronder de gibbon en de orang-oetan. Die laatste komt slechts nog voor op Sumatra en Kalimantan²⁴.

Als de kap van tropisch regenwoud in het huidige tempo doorgaat, zijn al deze diersoorten gedoemd tot uitsterven in de komende jaren.

Sociale problemen door pulp- en papiersector

Met de ontbossing gaat voor veel Indonesiërs een essentiële bron van inkomsten verloren. Een groot aantal dorpsgemeenschappen leeft in of is afhankelijk van de bossen in Indonesië. Veel mensen leven nog op een traditionele manier waarbij *shifting cultivation* (rotatielandbouw) samengaat met visserij, jacht en oogst van hout en andere producten uit het bos. Miljoenen Indonesiërs gebruiken planten of kruiden voor medicinale toepassingen²⁵.

De ontwikkeling van pulp- en papierfabrieken in Indonesië is daarnaast vaak gepaard gegaan met het onteigenen van land van de lokale bevolking. Duizenden mensen zijn zonder compensatie of voor een veel te lage compensatie van hun traditionele gronden verjaagd. In de afgelopen jaren hebben er talloze protesten en demonstraties tegen pulp- en papierfabrieken plaatsgevonden²⁶. In sommige gevallen liepen de emoties hoog op en zijn doden en gewonden gevallen²⁷⁻²⁹.

Midden in het regenwoud

Kaalgekapt tropisch regenwoud

Verwachte milieu- en sociale problemen door de nieuwe pulpfabriek van United Fiber Systems Ltd.

Kaalkap tropisch regenwoud

De nieuwe pulpfabriek zal voorzien gaan worden van pulphout uit vijf bosconcessies, die verspreid liggen over Zuid Kalimantan (zie figuur 3). Daarnaast heeft PT MHB in December 2000 een overeenkomst gesloten met PT Kirana Chatulistiwa voor de aankoop van een additioneel gebied van 14.400 hectare. De totale oppervlakte van de concessies en dit additionele gebied bedraagt 273.400 hectare. De concessies zijn zogenaamde HTI-concessies, bosconcessies die mogen worden kaalgekap om er een industriële plantage aan te leggen (conversie). Van het totale gebied is 174.770 hectare geschikt voor de aanleg van plantages³⁰.

Eén van de vijf concessies, de concessie in Pamukan, staat niet op de HTI-concessiekaart van het ministerie van Bosbouw. Deze concessie was in 1997 nog een HPH-concessie³¹. Dit is een kapconcessie in natuurlijk bos voor een duur van twintig jaar, waarbij alleen selectief mag worden gekapt. Het is onduidelijk hoe en wanneer deze concessie is omgezet naar een HTI-concessie. De omzetting naar HTI concessie is echter in strijd met de eis dat HTI concessies niet mogen worden afgegeven in gebieden die reeds onder een HPH concessie vallen.

Van de totale oppervlakte bestaat 48.000 hectare (44.219 hectare van de concessies en 3.780 hectare van het additionele gebied) uit tropisch regenwoud, een gebied dat meer dan acht keer zo groot is als Nationaal Park De Hoge Veluwe. Bij kaalslag verwacht men 8,2 miljoen m³ hout te kunnen oogsten. De inkomsten van deze kap zijn nodig om de aanleg van de planta-

ges te financieren³², zoals blijkt uit de prospectus. De verkoop van het tropisch hout zal volgens het rapport USD 102,43 miljoen gaan opleveren³³.

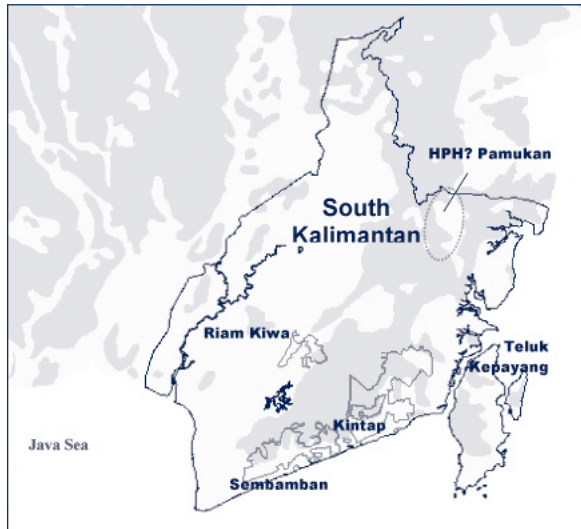
Alhoewel er genoeg niet bebost land beschikbaar lijkt te zijn voor de aanleg van houtplantages, lijkt United Fiber System Ltd. dus bewust te kiezen voor deze concessie om inkomsten uit tropisch hardhout te genereren. Potentiële kopers hebben zich al aangediend, waaronder het failliete maar nog steeds in bedrijf zijnde PT Kiani Kertas in Oost-Kalimantan³⁴.

Gerede kans illegale kap tropisch regenwoud

De totale oppervlakte die geschikt is voor plantages bedraagt 174.770 hectare. In 1995 is men begonnen met de aanplant van voornamelijk Acacia mangium. In de eerste jaren is in de verschillende concessies in verschillend tempo aangeplant (zie figuur 4).

In het rapport dat is opgesteld voor de aandeelhouders van Poh Lian Holdings Ltd., gaat men er vanuit dat vanaf 2001 de aanplant 24.900 hectare per jaar zal bedragen. Uitgaande van die inschatting zal de pulpfabriek vanaf 2008 kunnen worden voorzien van pulphout uit de aangelegde plantages. De opbrengst zal dan 3,9 miljoen m³ hout per jaar bedragen, ruim voldoende voor de vraag van de pulpfabriek, die geschat wordt op 2,8 miljoen m³ per jaar.

Sinds 1999 is men echter vrijwel gestopt met de aanplant. De huidige plantages beslaan daardoor nog slechts een oppervlak van 81.751 hectare. Op grond van deze cijfers verwacht United

Figuur 3: PT MHB HTI concessies en overgebleven natuurlijke bossen in Zuid Kalimantan (uit National Forest Inventory, Ministry of Forestry, Indonesia, 1997)

Fiber System Ltd. in de periode 2005 – 2007 een tekort aan plantagehout van bijna 2,5 miljoen m³. Daarbij gaat het bedrijf ervan uit dat het conversiehout, tropisch hardhout afkomstig van de 48.000 hectare bosconcessies, wordt verkocht en niet wordt ingezet als pulphout.³⁵ (zie figuur 4).

Deze raming is echter gebaseerd op de aanname dat het aanplantprogramma (24.900 hectare per jaar) volledig zou draaien

jaar	Aanplant (ha)	Oogst MTH (m ³)	Plantage oogst (m ³)
1995	7.115		
1996	8.567		
1997	16.989		
1998	39.441		
1999	8.639		
2000	1.000		
2001	24.900	1.000.000	
2002	24.900	2.040.000	
2003	24.900	2.040.000	
2004	24.900	1.440.000	951.916
2005	24.900	1.640.000	750.753
2006	24.900		2.424.812
2007	24.900		2.756.398
2008	24.900		3.921.750

Figuur 4: Aanplant en aanvoer van pulphout uit de concessies.
Bron: Circular to shareholders, Poh Lian Holdings Ltd. 2002

vanaf 2001. De Singaporese effectenmakelaar G.K. Goh, die het bedrijf in mei 2001 bezocht, zet vraagtekens bij deze raming³⁶. G.K. Goh constateerde dat in het voorjaar van 2001 nog geen aanplant had plaatsgevonden en schatte dat de jaarlijkse aanplant minder zal zijn dan de beoogde 24.900 hectare. De oogst zal daardoor substantieel lager uitvallen. Uitgaande van de door G.K. Goh geschatte beplante arealen, zal - bovenop het al door United Fiber System Ltd. aangegeven tekort van 2,5 miljoen m³

- zeker nog eens anderhalf miljoen m³ pulphout ergens anders vandaan zal moeten komen om tot 2009 de aanvoer veilig te stellen.

Waarvandaan is niet bekend. Import van duurzaam geproduceerde houtchips zou de productiekosten doen stijgen met ongeveer 118 USD per ton, dat lijkt economisch niet haalbaar. Het meest waarschijnlijk is daarom dat het tekort zal worden aangevuld met hout uit de laatste overgebleven natuurlijke regenwouden van Kalimantan. Toegang tot deze gebieden is makkelijk vanuit de concessiegebieden van PT MHB, zoals uit figuur 3 is af te lezen³⁷.

G.K. Goh plaatst meer vraagtekens. Het bedrijf betwijfelt of een tweede rotatie wel mogelijk is vanwege de afnemende bodemvruchtbaarheid. Bovendien is geen rekening gehouden met schade die wordt opgelopen door bosbranden, die tot aanzienlijke verliezen kunnen leiden, zoals in 1997 en 1998 is gebeurd (respectievelijk USD 2,80 miljoen en USD 0,46 miljoen schade)³⁸.

Valse hoop

De dorpsgemeenschap Kusan Hilir lijkt in eerste instantie blij met de komst van de fabriek. De inwoners hopen op banen en het ontstaan van nevenactiviteiten rond de pulpfabriek. Hun hoop is gebaseerd op de onwaarschijnlijke claim van een lokale beambte die sprak over 20 duizend banen in de constructiefase en meer dan 200 duizend banen als de fabriek operationeel wordt. Milieuorganisaties in Indonesië zijn bang dat met de komst van deze nieuwe pulpfabriek dezelfde problemen gaan ontstaan als bij de fabriek van Indorayon (zie kader)³⁹.

Woudreus

Akzo Nobel Functional Chemicals in Indonesia

De geplande chemische fabriek in Saku-pung Balaut is niet de eerste chemische fabriek van Akzo Nobel in Indonesië. In maart 1997 besloot Akzo Nobel een fabriek voor koolstofdисульфide (zwavel-koolstof) te bouwen in Cikampek (Java), die in 1999 in productie ging. De koolstofdисульфide was bestemd voor de drie grootste Indonesische viscose-rayonbedrijven, waaronder het bedrijf PT Inti Indorayon Utama (Indorayon). Deze bedrijven gebruiken houtpulp om viscose vezels voor de textielindustrie te produceren. Ook hier bleek Akzo Nobel weinig voorwaarden te stellen aan de partners/klanten waarmee ze in zee gaat.

Het inmiddels gesloten bedrijf Indorayon was in die tijd een controversieel bedrijf. Sinds 1988 had Indorayon conflicten met Indonesische milieuorganisaties en met de lokale bevolking in het Toba-meerdistrict, waar de fabriek stond⁴⁰. Vanaf 1988 tot 2001 is onophoudelijk tegen het bedrijf geprotesteerd. Tijdens deze protesten zijn minstens tien doden en honderden gewonden gevallen⁴¹.

De klachten van milieuorganisaties en lokale bevolking betroffen vernietiging van het milieu en bedreiging van de volksgezondheid. Volgens de lokale bevolking maakte het bedrijf zich schuldig aan ontbossing in het gebied rond het Toba-meer, hetgeen verdroging van rivieren en van het meer tot gevolg had. Ook werd geklaagd over vervuiling van het water. Hierdoor liep de visstand in het gebied terug. De verdroging en vervuiling hadden ook een negatief effect op de oogst en de veestapel. De toenmalig minister van Milieu, Siregar, wees op vermindering van de gezondheid van kinderen in het gebied als gevolg van verlaging van de visstand en krimp van de veestapel⁴².

Na massale, veelal gewelddadige demonstraties besloot de overheid in juli 1998 om de fabriek (tijdelijk) te sluiten. In november 1998 heropende het ministerie van Industrie en Handel de fabriek, nadat een overeenkomst was bereikt tussen Indorayon en de overheid over het uitvoeren van een onderzoek naar Indorayon's bedrijfsvoering, tezamen met een onderzoek naar de gevolgen voor het milieu en de sociale

omstandigheden. Om dit onderzoek te kunnen uitvoeren moest volgens Indorayon de fabriek minimaal drie tot zes maanden draaien⁴³. Dit onderzoek heeft echter nooit plaatsgevonden.

In maart 1999 werd de fabriek door president Habibie opnieuw gesloten⁴⁴. Een inspectie van de overheid had uitgewezen dat het bedrijf voorschriften voor vervuiling en giftige stoffen had overtreden en haar milieubeleidsplannen niet had geïmplementeerd⁴⁵.

Indorayon heeft sinds maart 1999 verwoede pogingen ondernomen om het bedrijf weer te mogen openen. Bij het bedrijf betrokken financiële instellingen werden ingeschakeld om hiervoor te lobbyen bij de Indonesische overheid. Het had geen effect. In juni 2002 besloten de eigenaars en banken de fabriek te ontmantelen en te verplaatsen naar China.

Deze sluiting heeft ook gevolgen voor Pt Akzo Nobel Satindo. In april 2000 produceerde de koolstofdисульфide-fabriek in Indonesië al ver beneden haar capaciteit, terwijl het grootste deel van de productie werd geëxporteerd naar Zuid Afrika, Australië en Japan⁴⁶.

Relevante Regelgeving

Indonesische wetgeving

Sinds het aantreden van president Megawati en onder druk van internationale donoren staat de ontbossingproblematiek in Indonesië hoger op de agenda van de Indonesische overheid. De volgende Indonesische wetgeving is voor dit rapport van belang:

- *The Basic Forestry Law 1967*⁴⁷

Met het van kracht worden van deze wet werd al het bos eigendom van de staat. Deze boswet heeft daarnaast de wettelijke basis gelegd voor de HPH-concessies (Hak Pengusahaan Hutan). Dit zijn kapconcessies in natuurlijk bos voor een duur van twintig jaar, waarbij alleen selectief mag worden gekapt.

- *Government Regulation 1990*⁴⁸

Deze regeling heeft de basis gelegd voor het opzetten van industriële plantages: de HTI-concessies (Hutan Tanaman Industri). HTI-concessies mogen worden kaalgekapt om daarna te herplanten. Deze concessies worden toegekend voor productie van pulphout of niet-pulphout (meestal zaaghout voor constructies). De concessies mogen alleen worden afgegeven voor niet-productieve (gedegradeerde) bosgebieden. De concessierechten mogen niet worden afgegeven in gebieden die reeds onder een HPH-concessie vallen.

- *1999 Forestry Act*⁴⁹

De 1999 Forestry Act vervangt de Basic Forestry Law van 1967. Bossen worden onder deze wet ingedeeld in verschillende categorieën, waaronder 'Production Forest'. Bosexploitatie is

gebonden aan een aantal regels die ervoor moeten zorgen dat de exploitatie op een duurzame manier plaatsvindt.

In deel 5 van deze wet staat:

"Forest Exploitation will be limited to protect the forest and sustainable production. (..) Forest exploitation includes planting, cultivating, harvesting, processing and marketing forest products. Harvesting and processing must not exceed sustainable yields; these will be defined by the Minister."

Sinds 1999 hebben de belangrijkste financiële donoren onder leiding van de Wereldbank hun krachten gebundeld in een Consultative Group on Indonesia (CGI). Verbeteren van bosbeheer ziet deze adviesgroep als een van de prioriteiten. De Indonesische overheid heeft zich daarop gecommitteerd aan een twaalfpuntenplan voor hervorming.⁵⁰

Van de twaalf punten zijn de volgende twee voor dit rapport van belang:

- Het beleid ten aanzien van conversiebossen wordt door de overheid geëvalueerd en een moratorium op conversie van natuurlijke bossen vindt plaats totdat over een nieuw 'National Forest Programme' is beslist. In mei 2000 is dit moratorium in werking getreden.
- De bosbouwsector moet inkrimpen en herstructureren om te komen tot een balans in vraag en aanbod van hout

Akzo Nobel's eigen milieubeleid⁵¹

Akzo Nobel heeft beleid geformuleerd op het gebied van

gezondheid, veiligheid en milieu, en noemt dit een integraal onderdeel van het bedrijfsbeleid. Ten aanzien van milieu heeft Akzo Nobel haar beleidsdoelstelling neergelegd in een beleidsverklaring, die geldt voor alle vestigingen in binnen en buitenland:

“De zorg voor veiligheid, gezondheid en milieu vormt een wezenlijk onderdeel van het ondernemingsbeleid van Akzo Nobel. Akzo Nobel beschermt het milieu door het voorkomen, dan wel verkleinen, van de invloed van zijn activiteiten en producten op het milieu, door passende ontwerpen en productiewijzen en door verantwoorde distributie, gebruik en afvalverwerking.”

Daarnaast zegt Akzo Nobel te willen werken volgens de principes van ‘Product Stewardship’. Akzo Nobel formuleert Product Stewardship als volgt:

“Product Stewardship is specifiek gericht op de beheersing van alle veiligheids-, gezondheids-, en milieuaspecten van een product in de totale levenscyclus en dus over de gehele keten van grondstoffeninkoop tot en met het einde van de levenscyclus bij de klant. Dit noemt men ook wel integraal ketenbeheer. (...) De gehele keten van grondstoffen (inkoop en aanmaak) tot het uitgewerkte eindproduct worden geanalyseerd en maatregelen voor verbetering op het gebied van veiligheid, gezondheid en milieuzorg worden genomen dan wel geadviseerd aan toeleveranciers en klanten. Ook de neveneffecten worden in kaart gebracht.”

Naar aanleiding van positieve resultaten van een aantal pilot-

projecten die gestart zijn in 2000, heeft het bedrijf besloten dat per 2003 alle Akzo Nobel-units een Product Stewardship managementsysteem moeten hebben ontwikkeld.

In een brief aan Milieudefensie van 30 oktober 2002 zegt Akzo Nobel dat duurzaamheid een van de criteria is bij het nemen van beslissingen over investeringen

Tenslotte stelt Akzo Nobel een actieve ondersteuner te zijn van de ‘guiding principles of the Business Charter for Sustainable Development’ van de Internationale Kamer van Koophandel.

Guiding principles of the Business Charter for Sustainable Development⁵²

De Internationale Kamer van Koophandel heeft richtlijnen opgesteld om bedrijven een handreiking te bieden voor milieuverantwoordelijke bedrijfsvoering.

Van de zestien *guiding principles* zijn de volgende voor deze studie relevant:

- *Bedrijfsprioriteit*

Milieumanagement is één van de hoogste bedrijfsprioriteiten en is een bepalende factor voor duurzame ontwikkeling

- *Voorafgaande beoordeling*

Voor de start van een nieuwe activiteit of project worden de milieueffecten beoordeeld

- *Voorzieningen en werkzaamheden*

Duurzaam gebruik van hernieuwbare hulpbronnen en minimalisering van negatieve milieueffecten worden bij de ontwikkeling

en uitvoering van voorzieningen en bij te ondernemen activiteiten in acht genomen

- *Onderzoek*

Er wordt onderzoek verricht of ondersteund naar de milieueffecten van het gebruik van grondstoffen van het bedrijf en naar de manieren om de negatieve milieueffecten te minimaliseren

OESO-richtlijnen⁵³

De Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) heeft regels opgesteld waaraan multinationals volgens overheden zouden moeten voldoen. Deze regels zijn er op gericht dat bedrijven zich waar ook ter wereld fatsoenlijk gedragen op sociaal en milieugebied. Het gaat om vrijwillige richtlijnen.

Relevant voor dit rapport zijn:

Algemene beginselen

Ondernemingen dienen het bestaande beleid in landen waarin ze werkzaam zijn, volledig te respecteren en rekening te houden met de standpunten van andere belanghebbenden. In dit verband behoren zij:

- Bij te dragen aan de economische, sociale en ecologische vooruitgang teneinde een duurzame ontwikkeling te bevorderen;
- Zakenrelaties, met inbegrip van leveranciers en onderaannemers, waar mogelijk te stimuleren in hun onderneming gedragsregels toe te passen die verenigbaar zijn met de Richtlijnen

Milieu

De ondernemingen behoren voldoende rekening te houden met de noodzaak het milieu, de volksgezondheid en de veiligheid te beschermen en in het algemeen hun activiteiten uit te voeren op een manier die bijdraagt aan de bredere doelstelling van een duurzame ontwikkeling. In het bijzonder behoren zij:

- Publiek en werknemers tijdig de nodige, adequate informatie te verstrekken over de potentiële milieueffecten van hun activiteiten
- Een beoordeling te maken, en deze in de besluitvorming mee te nemen, van de voorzienbare milieueffecten van de processen, goederen en diensten van de onderneming gedurende hun gehele levenscyclus. Wanneer voorgenomen activiteiten belangrijke gevolgen kunnen hebben voor het milieu en een besluit van een bevoegde autoriteit vereisen, dient een deugdelijk en adequate milieueffectrapportage te worden gemaakt.

Houtfabriekje vlakbij het regenwoud

Waar voldoet Akzo Nobel niet aan de regelgeving?

Mocht de Raad van Bestuur van AKZO Nobel haar definitieve goedkeuring geven aan het Memorandum of Understanding met United Fiber System Ltd., dan betekent dat groen licht voor de bouw van de chemische fabriek als onderdeel van de nieuwe pulpfabriek op Kalimantan. Hiermee is Akzo Nobel medeverantwoordelijk voor het gehele project.

Met het tekenen van het Memorandum of Understanding voldoet Akzo Nobel niet aan haar eigen milieubeleid en evenmin aan de Guiding Principles van de Internationale Kamer van Koophandel, waarvan Akzo Nobel zegt ze actief te ondersteunen.

Mocht het project doorgaan, dan veronachtzaamt United Fiber System Ltd., en daarmee ook Akzo Nobel als medebouwer van de pulpfabriek, bovendien wetgeving en beleid van de Indonesische overheid en wordt niet voldaan aan de OESO-richtlijnen.

Kaalkap tropisch regenwoud

Indonesische wetgeving en beleid

Mocht het project worden gerealiseerd, dan betekent dit kaalkap van 48 duizend hectare tropisch regenwoud. Dit is op drie punten in strijd met Indonesische wetgeving en beleid.

1. Kaalkap is in strijd met het sinds mei 2000 geldende moratorium op conversie van natuurlijke bossen. Dit moratorium is ingesteld om de ongebreidelde ontbossing in Indonesië een halt toe te roepen. Het moratorium geeft de overheid de tijd om het beleid op conversie van natuurlijke bossen te evalueren en een nieuw nationaal bossenprogramma op te stellen. Het is maar zeer de vraag of de geplande kaalkap binnen dit nieuwe bossenprogramma is toegestaan.
2. Deze 48 duizend hectare bos, waarvoor PT MHB HTI-con-

cessies heeft (toestemming voor conversie naar plantages), wordt in het rapport van Poh Lian Holding ten behoeve van de aandeelhouders geclassificeerd als “merchantable mixed tropical hardwood”⁵⁴. Hieruit kan worden geconcludeerd dat het gaat om productief bosgebied. Het bezit van deze concessies lijkt in strijd te zijn met de Indonesische regelgeving, die stelt dat HTI-concessies alleen mogen worden afgegeven voor niet-productieve bosgebieden.

3. Eén van de vijf concessies, de concessie in Pamukan, staat niet op de HTI-concessiekaart van het ministerie van Bosbouw. Deze concessie was in 1997 nog een HPH-concessie (toestemming voor selectieve kap)⁵⁵. Het is onduidelijk hoe en wanneer deze concessie is omgezet naar een HTI-concessie. De omzetting naar HTI-concessie is echter in strijd met de wet die stelt dat HTI-concessies niet mogen worden afgegeven in gebieden die reeds onder een HPH-concessie vallen.

Eén van de punten uit het twaalfpuntenplan, dat is opgesteld door de Indonesische overheid, is een herstructurering en inkrimping van de houtindustrie tot er een balans in vraag en aanbod van hout is. Realisatie van het project is in strijd met dit punt.

Oeso-richtlijnen

De algemene en milieurielrichtlijnen van de OESO stellen dat ondernemingen behoren bij te dragen aan de economische, sociale en ecologische vooruitgang teneinde een duurzame ontwikkeling te bevorderen; voldoende rekening dienen te houden

met de noodzaak het milieu te beschermen; hun activiteiten dienen uit te voeren op een manier die bijdraagt aan de bredere doelstelling van een duurzame ontwikkeling.

In aanmerking genomen dat de regenwouden in Indonesië uitermate worden bedreigd en United Fiber System Ltd. 48 duizend hectare tropisch regenwoud zal gaan kaalkappen, kan er geen sprake van zijn dat in voldoende mate rekening wordt gehouden met de noodzaak het milieu te beschermen. Deze activiteit draagt op geen enkele wijze bij aan de bredere doelstelling van duurzame ontwikkeling.

Akzo Nobel's milieubeleid

Akzo Nobel zal daarnaast niet voldoen aan haar eigen milieubeleid om milieuschade van eigen activiteiten te voorkomen of minimaliseren. De kaalkap in de concessies mag bekend worden verondersteld. Door de financiering van een deel van het project wordt Akzo Nobel medeverantwoordelijk hiervoor.

Tekort aan pulphout

Akzo Nobel's milieubeleid

In het rapport van Poh Lian aan de aandeelhouders wordt niet aangegeven hoe het tekort aan pulphout zal worden gedekt. De meest voor de hand liggende manier is echter door illegale kap van het resterende tropisch regenwoud van Zuid Kalimantan (zie eerder). Wanneer Akzo Nobel bij deze onzekerheden aan het project gaat deelnemen, voldoet zij niet aan haar eigen principes van Product Stewardship (integraal ketenbeheer). Op vragen van Milieudefensie of Akzo Nobel enige eisen stelt

aan de duurzaamheid van de houtstroom heeft Akzo Nobel lang geen antwoord willen geven⁵⁶. In haar laatste brief geeft Akzo Nobel aan dat duurzaamheid een beslissende factor is bij de uiteindelijke besluitvorming over het project. Vragen over het tekort aan pulphout worden echter doorverwezen naar United Fiber System Ltd. zelf⁵⁷. Akzo Nobel heeft dus zelf geen maatregelen genomen of maatregelen geadviseerd aan haar partners om te zorgen dat dit tekort aan pulphout op duurzame manier wordt gedekt.

Guiding Principles van Internationale Kamer van Koophandel (IKK)

De Guiding Principles van de IKK stellen dat onderzoek moet worden verricht of ondersteund naar de milieueffecten van het gebruik van grondstoffen en naar de manieren om negatieve milieueffecten te minimaliseren. In het rapport van Poh Lian wordt echter geen enkele melding gemaakt van onderzoek naar het grondstoffengebruik of naar manieren om de milieueffecten daarvan te minimaliseren. Ook maakt Akzo Nobel in haar correspondentie met Milieudefensie geen enkele melding van onderzoek naar (minimalisatie van) milieueffecten van grondstoffengebruik.

Geen voorafgaande milieueffectrapportage

Akzo Nobel's milieubeleid, OESO-richtlijnen en Guiding Principles van IKK

In februari 1996 is door het Zweedse bedrijf IPK een milieueffectrapportage (MER) uitgevoerd. In de MER is naar de milieueffecten van de pulpfabriek gekeken, onder andere of lozingen en uitstoot voldoen aan nationale en internationale

standaarden⁵⁸.

In haar brief aan Milieudefensie van 22 april 2002 zegt Akzo Nobel de resultaten van de MER niet te kennen⁵⁹. Desondanks heeft Akzo Nobel het Memorandum of Understanding (MoU) afgesloten. Daarmee voldoet Akzo Nobel niet aan haar eigen milieubeleid en evenmin aan de OESO richtlijnen en de Guiding Principles van de IKK, die beide stellen dat milieueffecten moeten worden beoordeeld en in de besluitvorming moeten worden meegenomen.

Stimuleren van zakenpartners tot het opstellen van gedragsregels

OESO-richtlijnen

Akzo Nobel voldoet niet aan de algemene beginselen van de OESO richtlijnen die stellen dat bedrijven hun zakenrelaties dienen te stimuleren om in hun ondernemingen gedragsregels toe te passen die verenigbaar zijn met de OESO-richtlijnen. Akzo Nobel heeft, voor zover zij dat aan Milieudefensie in haar brieven heeft laten weten, geen nadere milieueisen gesteld alvorens de MoU te tekenen. United Fiber System Ltd. is klaarblijkelijk niet aangesproken op de kaalkap van 48 duizend hectare tropisch regenwoud noch op het ontbreken van een dekkingsplan voor het voorziene tekort aan pulphout.

Informatieverstrekking aan derden

OESO-richtlijnen

De OESO-richtlijnen stellen dat een bedrijf publiek en werknemers tijdig de nodige, adequate informatie dient te verstrekken

over de potentiële milieueffecten van hun activiteiten.

Milieudefensie heeft in zeven brieven (19 april 2001, 14 augustus 2001, 19 maart 2002, 26 juni 2002, 29 augustus 2002, 15 oktober 2002 en 31 oktober 2002) gevraagd om meer informatie over de nieuwe pulpfabriek en de rol van Akzo Nobel in deze. Akzo Nobel heeft tot voor kort op al deze brieven geen of slechts summier antwoord gegeven op onze vragen.

In haar brief van 10 september 2002 aan Milieudefensie zegt Akzo Nobel 'pas in te willen gaan op onze vragen als de Raad van Bestuur van Akzo Nobel over het plan heeft besloten. Tussentijdse brieven van Milieudefensie zullen niet meer worden beantwoord'. Ook een gesprek waar Milieudefensie op heeft aangedrongen is door Akzo Nobel afgewezen.

Na lang aandringen is eindelijk op de laatste brief van Milieudefensie een adequater antwoord gekomen en werd inhoudelijk op de vragen ingegaan. Akzo Nobel heeft in die brief voor het eerst bevestigd dat het Memorandum of Understanding inderdaad de bouw en exploitatie van de chemische fabriek als onderdeel van de pulpfabriek inhoudt. Op vragen over de kaalkap van tropisch regenwoud en het tekort aan pulphout wordt echter verwezen naar United Fiber System Ltd. Vragen met betrekking tot de status van het Memorandum of Understanding zijn niet beantwoord. Er wordt daarnaast niet ingegaan op onze vraag om uit het project te stappen. Akzo Nobel voldoet door deze houding niet aan bovenstaande OESO-richtlijn ten aanzien van het verschaffen van adequate informatie.

Gekapte woudreus

Wat wil Milieudefensie?

Milieudefensie wil verdere kaalkap van tropisch regenwoud voorkomen, en dus niet dat Akzo Nobel - door haar betrokkenheid bij projecten van andere ondernemingen - de kap van tropisch regenwoud bevordert en financieel mogelijk maakt. Milieudefensie wil bovendien dat Akzo Nobel haar eigen milieubeleid serieus neemt, alsmede de Indonesische wetgeving en de OESO-richtlijnen.

In concreto betekent dit dat Milieudefensie vindt dat Akzo Nobel haar Memorandum of Understanding met United Fiber System Ltd. onder de huidige omstandigheden direct moet opzeggen. Aangezien het Memorandum of Understanding op 31 december 2002 afloopt en Akzo Nobel moet besluiten over verlenging, zal Akzo Nobel voor die datum haar standpunt moeten bepalen. Dit heeft Milieudefensie aan Akzo Nobel gevraagd in haar brieven van 29 augustus 2002 en 31 Oktober 2002. Akzo Nobel wil tot op heden echter niet op de vraag van Milieudefensie ingaan.

Mocht Akzo Nobel toch haar definitieve goedkeuring geven aan het MoU, dan maakt het concern zich schuldig aan de volgende activiteiten:

- Akzo Nobel gaat deelnemen aan een project waarbij tropisch regenwoud wordt gekapt voor de financiering van de pulpfabriek van United Fiber System Ltd.
- Akzo Nobel gaat een nieuwe activiteit ontwikkelen zonder de milieueffecten te hebben bestudeerd en in de besluitvorming te hebben meegenomen.

- Akzo Nobel gaat deelnemen in een project waarbij een groot deel van de aanvoer van pulphout nog niet verzekerd is en waarvoor mogelijk nog meer hout uit tropisch regenwoud zal worden gekapt voor het vervaardigen van pulp.
- Akzo Nobel gaat deelnemen aan een project dat het door de Indonesische regering ingestelde moratorium op conversie van tropisch regenwoud schendt.
- Akzo Nobel gaat deelnemen aan een project dat haaks staat op het streven van de Indonesische overheid om de houtsector in te krimpen om te komen tot een balans in vraag en aanbod van duurzaam geproduceerd hout.

Milieudefensie sluit zich aan bij haar zusterorganisatie WALHI (Friends of the Earth Indonesië) die - als reactie op het twaalfpuntenplan van de Indonesische regering en in het licht van de bossencrisis in Indonesië - oproept tot een moratorium op industriële houtkap. Dit moratorium moet zolang van kracht zijn als nodig is om de bosbouwindustrie en het bijbehorende bosbeheer te hervormen. Alleen op die manier is de huidige ontbossingsproblematiek aan te pakken en om te buigen naar duurzaam bosbeheer.

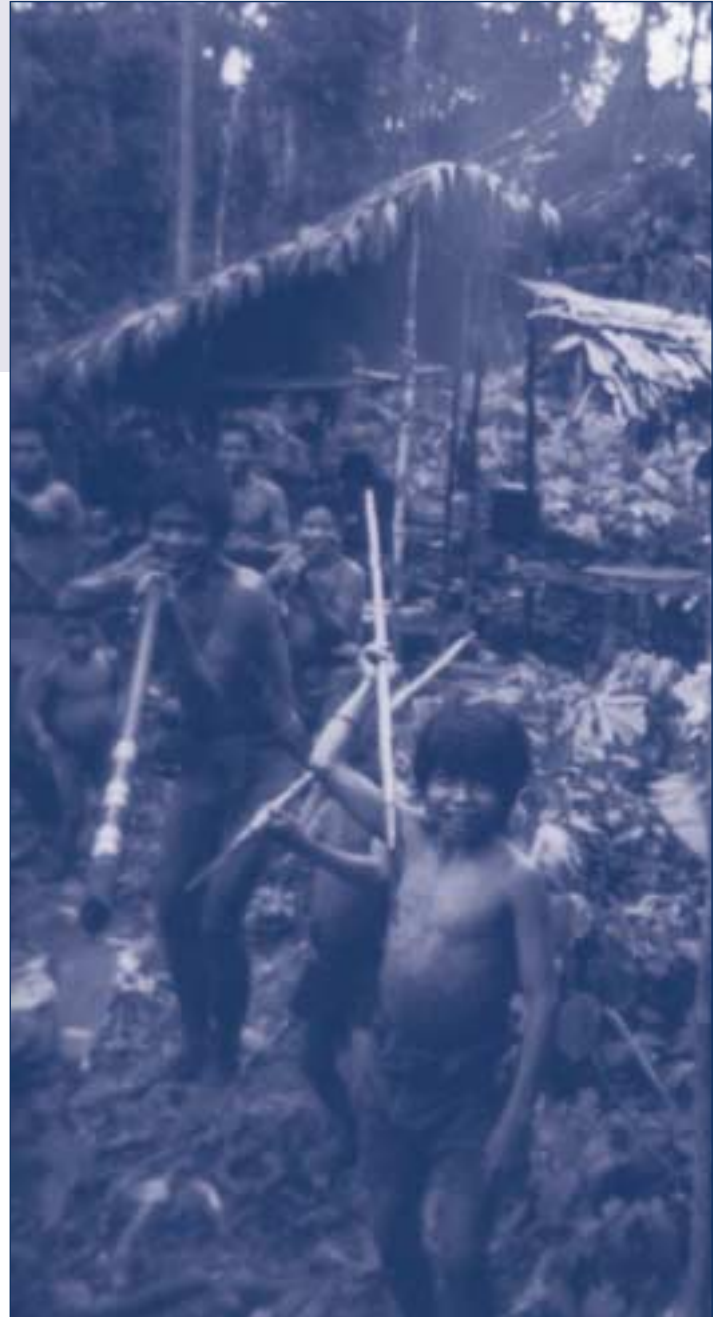
Milieudefensie vindt dat onder de huidige omstandigheden Akzo Nobel haar Memorandum of Understanding direct moet opzeggen. Milieudefensie vindt dat Akzo Nobel moet afzien van deelname aan het project totdat voldaan is aan de volgende voorwaarden:

- Het project wordt niet medegefinancierd uit kaalkap van tropisch regenwoud.

- United Fiber System Ltd. kan aantonen dat pulphout van legale en aantoonbaar duurzaam beheerde plantages afkomstig is.
- Akzo Nobel neemt bij de beoordeling van het project ook de milieueffecten mee.
- United Fiber System Ltd. en de bij United Fiber System Ltd. betrokken partners voldoen aan de Indonesische wetgeving en alle internationale verdragen.

Milieudefensie wil dat Akzo Nobel beleid ontwikkelt met betrekking tot de financiering van en samenwerking met pulp- en papierfabrieken in Indonesië. In dit beleid zou minimaal het volgende moeten zijn opgenomen:

- Akzo Nobel respecteert de wet- en regelgeving van de Indonesische overheid en relevante Internationale verdragen (OECD, ILO, Biodiversity Convention, Cites).
- Akzo Nobel zal niet deelnemen aan projecten die niet kunnen aantonen dat hout afkomstig is uit legaal verkregen en duurzaam beheerde plantages.
- Akzo Nobel maakt alle voor het publiek relevante informatie over investeringen in de pulp- en papiersector tijdig toegankelijk voor het publiek.
- Akzo Nobel zal verzekeren dat alle aan nieuwe projecten gerelateerde milieueffectrapportages onafhankelijk en gedegen zijn en de relevante milieuaspecten adresseren.
- Akzo Nobel zal verzekeren dat haar zakenpartners samenvattingen van relevante milieueffectrapportages publiekelijk beschikbaar maken.

Groepje Penan in het regenwoud van Sarawak

Executive summary

For the full report in English:
<http://www.milieudefensie.nl/wto/publicaties/index.htm>

33

The Dutch company Akzo Nobel has entered into a Memorandum of Understanding (MoU)⁶⁰ with the Singapore company United Fiber System Limited (UFS). The agreement describes the construction and exploitation by Akzo Nobel of a chemical plant that will be linked to a new, yet-to-be constructed pulpfactory in South Kalimantan. The estimated costs of this complex are USD1,049.8. The construction of the chemical plant costs Eka Chemicals, the Akzo Nobel product group involved in this project approximately USD 83.5 million⁶¹. This means that Akzo Nobel is carrying 8% of the total costs of this industrial complex.

Pulpwood is needed to produce paper. In Indonesia, the demand of the pulp and paper industry is far greater than the amount of pulpwood plantations can supply. Illegal logging activities in tropical rainforests are the result. Between 1988-1999 a mere 8% of pulpwood originated from plantations, the remaining 92% was supplied by illegal logging⁶². In the last decades the destruction of rain forests in Indonesia has reached extreme levels. The current pace of deforestation means that the tropical rainforest in Sumatra will have disappeared in 2005 and in Kalimantan in 2010. The Indonesian government has taken a number of measures to halt this deforestation. There is a moratorium on the conversion of natural forests to plantations until a new National Forestry Programme is developed. Also, the government aims to restructure and downsize the timber sector to achieve a better balance between supply and demand.

The planned pulpfactory will have negative environmental effects.

- To finance the project 48 thousand hectares of natural forest, an area eight times the size of the biggest national park in the Netherlands, the Hoge Veluwe, will be clearcut. This kind of deforestation is in contradiction with the moratorium against converting natural forests.
- UFS is establishing pulpwood plantations to supply the pulpfactory. It is already clear that the plantation pulpwood supply will not be sufficient to allow the factory to operate at its full capacity. There is a substantial danger "alternative" pulpwood will be obtained from the remaining tropical rainforests of Kalimantan.

Milieudefensie is of the opinion that Akzo Nobel should immediately withdraw from the current Memorandum of Understanding. Akzo Nobel should refrain from participation in the project unless the following conditions have been met:

- The project is not co-financed by tropical rainforest deforestation.
- United Fiber System Ltd. can prove that the pulpwood is obtained from legal and demonstrable sustainably managed plantations.
- Akzo Nobel takes the environmental effects into account when judging the project.
- United Fiber System Ltd. and all partners involved meet the Indonesian law and all relevant international treaties.

Literatuur

34

Akzo Nobel (2000), Milieujaarverslag

Akzo Nobel (2001), Jaarverslag

Brief van Akzo Nobel aan Milieudefensie, 15 mei 2001

Brief van Akzo Nobel aan Milieudefensie, 22 april 2002

Brief van Akzo Nobel aan Milieudefensie, 5 juli 2002

Brief van Akzo Nobel aan Milieudefensie, 10 september 2002

Brief van Akzo Nobel aan Milieudefensie, 30 oktober 2002

Down to Earth newsletter No 49, (2001), *Forest destruction fuelled by debt, poverty and greed*. URL: <http://www.dte.gn.apc.org/Ctel2.htm> (15 augustus 2002)

Down to Earth newsletter No 14 (2001), *Indorayon's last Gasp?*, URL: <http://www.dte.gn.apc.org/Ctel2.htm> (15 augustus 2002)

Down to Earth newsletter no. 41 (1999), *Violence escalates at Indorayon pulp plant*, URL: <http://www.dte.gn.apc.org/Ctel2.htm> (15 augustus 2002)

Down to Earth (1999), 1999 Forestry Act URL: <http://dte/gn.apc.org/Cfora.htm>

Dros, J.M., J.W. van Gelder & E. Wakker (2002) *Akzo Nobel and the Indonesian Pulp & Paper Industry. A research paper prepared for Milieudefensie*, Amsterdam, AidEnvironment & Profundo

Engstrom, L. (2002), *The BHKP mill in South Kalimantan*, Swed watch, Tanjung Redeb

FWI/GFW. (2001) *The State of the Forest: Indonesia*. Bogor, Indonesia: Forest

Watch Indonesia, and Washington DC: Global Forest Watch, 2001.

Indonesian Business Perspective online (2002), *Marga Buana Bumi Constructing USD 1.2 Billion Pulp Factory*
URL: www.harvest-international.com/perspec/Jan2k2agriculture_2.htm, (26 juli 2002)

International Chambre of Commerce (2001), *The Business Charter for Sustainable Development – 16 principles*
URL: <http://www.iccwbo.org/sdcharter/charter/principles/principles.asp> (13 augustus 2002)

The Straight Times (16 november 2002), *Foreign Firms face rising anger across Indonesia*

Paperloop (2002), *Over 5.000 Protest Indorayon's Reopening*.
URL: <http://www.paperloop.com> (13 juni 2002)

Poh Lian Holdings limited (2002), *Circular to shareholders*, Singapore

Ppnlne (1998), *'Indorayon restarts pulpmill with policehelp'*
URL: <http://www.pponline.com> (15 augustus 2002)

The Straits Times, (2002) *Embezzle charge laid against Suharto's half-sibling*
URL: iasnt.leidenuniv.nl.8080/DR/200219DR_2002_9_9/12 (2 oktober 2002)

Stichting Onderzoek Multinationale Ondernemingen (2002), *OESO-Richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen*, Amsterdam

Walhi (2001) *Call for a moratorium on industrial logging*,
URL: <http://www.walhi.or.id/KAMPANYE/Moratorium.htm> (15 augustus 2002)

Worldbank (2001), *Indonesia: Environment and natural resource management in a time of transition*, Washington D.C.

Noten

1. Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
2. International Labour Organization
3. Een Memorandum of Understanding is een bindende overeenkomst met een vastgestelde einddatum. Vanaf die einddatum kunnen beide partijen opnieuw bekijken of de overeenkomst willen voortzetten. In een Memorandum of Understanding staan daarnaast ontbindende voorwaarden opgenomen. Wanneer één van de partijen niet aan die voorwaarden voldoet, kan de ander het contract opzeggen.
4. Dros, Van Gelder en Wakker: 2002
5. Walhi: 2001
6. <http://www.ekachemicals.com/environment/envfr00.html>
7. Akzo Nobel Milieujaarverslag: 2000; Akzo Nobel Jaarverslag 2001
8. Poh Lian Holding Ltd: 2002
9. Brieven van Akzo Nobel aan Milieudefensie, 22 april en 10 september
10. Brief van Akzo Nobel aan Milieudefensie, 30 oktober 2002
11. Poh Lian Holding Ltd: 2002
12. Brief van Akzo Nobel aan Milieudefensie, 30 oktober 2002
13. Dros, Van Gelder en Wakker : 2002
14. Poh Lian Holdings Ltd.: 2002
15. Dros, Van Gelder en Wakker: 2002
16. Artikelen van Royal Institute of Linguistics and Anthropology en World News Network
17. Dros, Van Gelder en Wakker: 2002
18. Global Forest Watch: 2000
19. World Bank: 2000
20. Wahli: 2002
21. Global Forest Watch: 2000
22. Global Forest Watch: 2000
23. Global Forest Watch: 2000
24. Global Forest Watch: 2000
25. Down to Earth: 2002
26. Straight Times: 16 november 2002
27. Paperloop.com: 2002
28. Down to Earth newsletter 41: 1999
29. Down to Earth, newsletter 14: 2002
30. Droa, Van Gelder en Wakker: 2002
31. HPH-concessiecode 529/kpts-ii/1990. Zie: Dros, Van Gelder en Wakker: 2002
32. Dros, Van Gelder en Wakker: 2002
33. Poh Lian Holdings Ltd: pagina 16
34. Dros, Van Gelder en Wakker: 2002
35. Poh Lian Holdings Ltd: 2002, pagina 23, 33, 34, 42 en 43
36. Dros, Van Gelder en Wakker: 2002
37. Dros, Van Gelder en Wakker: 2002
38. Dros, Van Gelder en Wakker: 2002
39. Down to Earth, newsletter No 49: 2001
40. Down to Earth newsletter No. 41: 1999
41. Down to Earth newsletter No. 14: 2002
42. Down to Earth newsletter No 41: 1999
43. www.pponline.com: 1998
44. Down to Earth newsletter no 41: 1999
45. Down to Earth newsletter No. 44: 2000
46. Dros, Van Gelder en Wakker: 2002
47. Global Forest Watch: 2001
48. Global Forest Watch: 2001
49. Down to Earth (1999), 1999 Forestry Act
50. World Bank: 2002, pagina 26 en 27
51. Akzo Nobel: 2000
52. International Chambre of Commerce: 2001
53. SOMO: 2002
54. Dros, Van Gelder en Wakker: 2002
55. 2002HPH-concessiecode 529/kpts-ii/1990. Zie: Dros, Van Gelder en Wakker: 2002
56. Brieven van Akzo Nobel aan Milieudefensie van 5 juli 2002 en 10 september 2002
57. Brief van Akzo Nobel aan Milieudefensie van 30 oktober 2002
58. Poh Lian Holdings Ltd.: 2002
59. in haar brief van 22 april 2002 aan Milieudefensie schrijft Akzo Nobel: 'er is een MER gedaan door een Zweeds bedrijf (IPK) rond 1998; de resultaten zijn

ons niet bekend gemaakt. Twee andere potentiële leveranciers voor dit project, Singapore Power (energie) en Vivendi (water) hebben naar milieuaspecten gekeken voordat zij ook een MoU getekend hebben

60. Een Memorandum of Understanding is een bindende overeenkomst met een vastgestelde einddatum. Vanaf die einddatum kunnen beide partijen opnieuw bekijken of de overeenkomst willen voortzetten. In een Memorandum of Understanding staan daarnaast ontbindende voorwaarden opgenomen. Wanneer één van de partijen niet aan die voorwaarden voldoet, kan de ander het contract opzeggen.
61. Poh Lian Holding Ltd: 2002
62. Walhi: 2001

Colofon

Tekst: Hilde Stroot

Vertaling Engels: Ilse Chang

Eindredactie: Mieke van Tankeren

Vormgeving: C-kwadraat BNO, Amsterdam

Drukwerk: Uitkijkpost, Heiloo

Foto omslag (beneden): W.J.M. Verheugt

Amsterdam, december 2002

Handel kent **grenzen!**

© 2002, Milieudefensie

Campagne Globalisering en Milieu

Damrak 26

Postbus 19199

1000 GD Amsterdam

servicelijn: 020 6262 620

e-mail: service@milieudefensie.nl

www.milieudefensie.nl/globalisering

Deze brochure is tot stand gekomen mede dankzij een financiële bijdrage van Hivos.